

A SZERELEM REJTÉLYEI.

I.

EZERKILENC SZÁZTIZENHÉTBEN a fiúknak is menniök kellett. Bélának és Jancsinak. Egyelőre nem a harctérre, csak kiképzésre a legközelebb eső katonakörzetbe. Kis város volt ez is, de elég távol az erdős falucskától.

Nyár forrósodott. Augusztus. Ebédre libasültet, almáslepényt és dinnyét tálaltak. A hangulat kicsit ünnepies volt, de inkább mosolygós, nem komor. A fiúk tréfálkoztak s ezzel kissé enyhíteni próbálták, hogy annyira fontosak, hogy egyszerre úgy megnőttek — húszesztendősek . . . Anyai szem nem aggodalmaskodott fölöttük. Jancsi, a vendég, teljesen árva volt, Bélának az édesanyja pedig három éve halott. Űlt ugyan egy komoly fiatal hölgy az asztalnál, de ő — Izabella — máskor is komoly volt, állandóan elég gondja akadt, ő ügyelt fel anyja távozására óta a háztartásra.

Azonkívül ott fehérlett ősz feje egy öregúrnak is. Béla és Izabella olyan különös házasságból származott, ahol az apa pontosan harminc évvel volt idősebb az édesanyjánál. Azért a szülők bizonyára nagyon szerethették egymást, mert a fiú is, a lány is, elsőrendű emberpéldányok voltak.

Izabella aggodalmaskodó homlokkal vizsgálta az almáspitét, hogy talán nem eléggé omlós? . . . «Pedig mindig mondja Piroskának. . .»

— Ugyan, fiam — szólt türelmetlenül az öregúr, bizonyára azt akarva jelezni, hogy ez most igazán nem fontos.

Persze, Izabella is csak azért említette, hogy mondjon valamit, valami köznapit, rendeset, semmiséget, mert az jutott eszébe, hogy vajjon a halott édesanyák látják-e a fiúkat, akik a Veszedelemben mennek s vajjon úgy fáj-e nekik, mint az élőknek?

S Jancsi megérezhette, mit gondolt Izabella, mert segítón és mosolygón tréfált: — Nagyon jó . . . Sohasem ettem még ilyen finomat!

Ez a megértés most nagyon jól esett a komoly fiatal hölgynek, aki egyébként nagyon keveset törődött a fiúval. Fivérének barátja volt, gyakori vendég a háznál, szinte rokon. Szálas, napos, sok levegőn nőtt gyerek, mint az öccse, talán még valamivel magasabb, de kicsit szögletes. A vidéki úrfiak túlzottan kifeszített vállal járnak, az öccse is, ez a Jancsi meg különösen . . .

Izabella a nagyvárosokért rajongott. Pár évig Bécsben élt, igaz, hogy csak egy intézet elzártágában, de szinte lopva váltott találkozásai

a közös kirándulásokon, múzeumlátogatásokon, még vágyakozóbbá tették fölületesen megismert szépségei felé. Aztán az édesanyja betegsége hazahívta s a halála itthon marasztalta.

Két évig álmodott itt egy ismeretlen bécsi gavallérról, akit egyszer — futólag — az utcán látott. Később egy képes lapból véletlenül megtudta, hogy közismert és tehetséges színész. Ez kissé elhalványította lassankint az ügyet.

Ebben a pillanatban váratlanul és szinte logikátlanul eszébe ötlött az elegáns férfi. Ő, az tudott nagyvilági könnyedséggel menni, fesztele-
nül ejtett vállal és hanyagul . . .

De ugyané pillanatban a hanyagul elegáns gavallér emlékképe valami nevetséges árnyalatot kapott. Mintha élettelen ruhafogast látott volna, amelyen szürke zakkó lóg . . . Míg ez a két szép barnára napozott fiú itt . . . mennyire él . . . De meddig? A színész az csak bábu és majd tovább szavalgat . . .

Senki sem hitte volna, hogy Izabella ilyen összetett lélek, látszatra maga volt a józanság és nyugalom. De ez a nyugalom a leghidegebb, legakartabb önuralom volt. Nem csupán a többiek számára, a saját számára is.

És már vége is volt az ebédnek és már ott várt a terrasz-feljárattal mellett a kocsi . . . A két fekete paripa türelmetlenül és idegesen feszegette remegő nyakát. Piroska is kint állt, hogy elköszönjön a fiatalúrtól, Rozika, a szobalány, az udvaros ember, a nyitott kapun gyerekek bámészkodtak be.

Ők bent a hűvös előszobában búcsúzkodtak. Béla megölelte az édesapját, megcsókolta néniét. Jancsi köszönetet mondott a házigazdának a vendéglátásért, ép úgy Izabellának is. Aztán valaki kivitte a csomagjaikat. Bélának az utolsó percben eszébe jutott, hogy a töltőtollát bent felejtette a szobájukban, besietett, s mikor ismét kijött, újra megölelte az apját és a nővérét. Jancsi is udvariasan hajlongott ismét, a feléje nyújtott kéz után kapott, az öregúr magához ölelte őt is, akár a fiát, csak egy kicsit fölületesebben.

Ekkor Jancsi megint a háziasszony elé állt s épen azt kezdte, hogy «kezét csókolom . . .», amikor Izabella egészen váratlanul odanyújtotta neki az arcát. Senki sem lepődött meg rajta. Az öregúr lopva a fiát nézte, Béla pedig halkán, nevetve odaszólt:

— Na, Jancsi . . .

Kicsit csúfondárosan, mert Jancsi félszegül állt ott, még a «kezét-csókolomat» is sután fejezte be. Aztán zavarában a karját fogta át Izabellának, a ruhátlan karját, mert Izabella a nagy melegben rövid ujjat viselt s tisztelettel és hálával, nagyon futólag megérintette ajkával az arcát. Annyira villámgyors tempóban történt az egész, mintha nem is történt volna.

Ekkor elváltak.

A két fekete röpült a napon, Béla valami viccet mesélt Jancsinak,

hogy az egésznek a színezete annál katonásabb legyen, de folyton az apja elkapott, aggódó-búcsúzó tekintete úszkált előtte, amelyen akkor kapta rajta, amikor Jancsit a csókra biztatta. Ki tudja, látja-e még az öreget? Igaz, hogy nem a frontra megy, viszont megtörténhet, hogy pár hét múlva váratlanul odaparancsolják, mielőtt mégegyszer egymáshoz jutnának.

Jancsinak pedig az a különös érzése volt — miközben a viccen nevetett —, mintha valamit a kezében hozna. Mintha hozzányúlt volna valami dísz tárgyhoz, egy szoborhoz, a szobornak letört a karja, egy darab hűvös-meleg márvány és ő állandóan a kezében tartja...

Szerelmes Izabellába? Tetszett neki. De ettől azért egészen jól aludt. S ahogy a leányt a nagyváros színes álmképei vonzották, neki viszont erős becsvágyat adott a teremtő, komoly, tanult, nagy tettekre készült, híres férfi akart lenni, nagy ember... A szerelem pedig elhomályosítja az agyat és különben is ráér. Kicsit büszke volt a fiatalására — amelyet tudatosan becsült — s örült, hogy még előtte áll az élet... Most ugyan meghalhat, de ha esetleg nem hal meg, akkor mégis csak előtte áll. Majd a harctéren is tanulni fog...

A vonaton kicsit elfelejtkezett az egészről. De harmadnap, amikor hólyagosra tört tenyeréből letette a puskát, újból érezte annak az érintésnek végtelen gyöngéd voltát, amellyel egyszer egy élő karhoz ért. Furcsa, hogy a nőknek ilyen hűvös tud lenni a karjuk nyári hőségben? Vagy csak az Izabelláé ilyen? Ám a hűvösség alatt meleg élet ütött át és a selymes bőr játékos rugalmasságon simult ki, amely siklott az ujjai alatt, mint valami labda...

Mindig jókedvű boldogsággal emlékezett erre az érintésre, de érzéki hangulat ép olyan kevésbé volt ebben, mint szentimentális vágyakozás Izabella után. Szinte önmagában élt az egész, röviden: megmagyarázhatatlan volt. De nem is akarta még magának sem megmagyarázni. Olyan volt, mintha lett volna valami értéktárgya, amelyet nem mutathat meg másnak, sőt önmaga sem láthat, de nem is kell, az a pusztá tudat jó, hogy megvan, hogy létezik...

Izabella még kevésbé álmódott Jancsiról. Szomorú és csöndes lett a ház, hogy a fiúk elmentek, de hát ez érthető volt, azért, amikor az asztalt leszedték, megmondta Piroskának, hogy máskor legalább öt dekával több vaját kell tenni a tésztába...

Mikor az első levelet kapták a fiúktól, egy pillanatra a Jancsi kezét látta Izabella a boríték fölött, szép, karcsú, hosszú, finom körmű kezét, bár ha valaki a fiúra gondolt, szinte lehetetlen volt, hogy ez az intelligens, nagyon úri kéz, mint valami hozzátartozó, jellemző vonás, ne villanjon rögtön előtérbe. Nem rejtett benne semmi különösebb, hogy a Jancsi kezére emlékezett.

Közben úgy volt, hogy a fiúk hazalátogatnak. Izabella pedig egy szeptemberi napon fájdalmas torokgyulladással ágyba került. Az öregúr eltitkolta előtte, hogy ugyanakkor, amikor kihozta fogatán az orvost,

a városkában a fiúktól is elbúcsúzkodott. Béla és Jancsi, anélkül, hogy hazanézhettek volna — talán utoljára — kiment a harctérre.

Izabella csak akkor tudta meg ezt, amikor az első tábori lapjuk megérkezett.

— Jó, hogy együtt vannak — mondta az apjának. — Talán segíhetnek egymáson és egymás előtt nem mernek gyávák lenni, s ha az ember a másik előtt hősködik, talán könnyebben hal meg...

Ezért az apja megneheztelt. — Hogyan lehet mindjárt a halált emlegetni? Ott se hal meg mindenki és még ha úgy volna is, gyöngédtelenség ilyesmit ő előtte...

Dehát Izabella pesszimista volt és őszinte.

És minden rosszat előre megérezett. S mikor egy hideg és reménytelen, de lázas izgalmű napon menekülniök kellett a régi udvarházból az ellenség elől, senki sem tudott intézkedni, csak ő.

Igaz, hogy Izabellát megint megróttá volna az édesapja, ha a lelkébe lát. Egy nagyváros fénylő villanysora ragyogott ott bent, a sötét veszedelem, kapkodás, döbbenet, búcsúzó szomorúság és fájdalom megzavartság mellett. Izabella nyugodtságának köszönhatték azt a keveset, amit magukkal mentettek s ez a lelkiemelő, szinte: nyugalom — már majdnem természetellenes volt. Nagy házórző komondorukat, amelyet nem akart ott hagyni éhségre, bizonytalan sorsra, megettette friss pecsenyével, megveregette a tenyerével, aztán lelövette egyik biztos kezű erdőőrükkel.

És hasztalan érkezett egyetlen jajgató, bomlott, didergő, fevesztett embermasszával a megrakottságtól szinte hörgő vonaton, amikor a pályaudvar előtt megpillantotta a fényt, felsóhajtott. Egy nagyon rövid pillanatra boldog volt. Mintha a feketeség, amely őt itt egy vérző lelkű és gyötrött tömeggel magából kilökte... hozzátartoznék valamihez, nem tudta mihez, ami most kezdet, de valamikor egész lesz...

A fiúk levelei már Pestre jöttek. «Jancsinak kicsit megfagyott a keze — írta Béla. — Úgy kell neki, mindig nagyon finom kezet viselt.» S ekkor Izabellának eszébe jutott, hogy jártak ők itt egyszer együtt Pesten és egy pillanatra látta a Jancsi peckes gyerekvállát, amely egyébként széles volt, mint kevés férfié...

De csak egy futó pillanatra látta, mert sok dolga volt. Most ott-hon majdnem mindent maga végzett el. Szegények lettek. A diktatura alatt néha Piroska lepte meg őket egy tál süteménnyel, aki velük menekült s most egy étteremben szakácsnéskodott. Később, mikor az élénk tőzsdekorszak kezdődött, az apjának sikerült egy régebbi bankár ismerősüknél valami névleges állást kialázkodnia, amelyért dolgozni az öregúr bizony már alig hogy tudott. Aztán meg is betegedett s bár később felgyógyult, közben az a változás történt, hogy helyette Izabella járt be a bankba. Kiderült, hogy szinte számoló-zseni. Igaz, hogy hajdani nevelőnőjük már kislány korában dicsérte: «Ahogy ez a kislány számolni tud...» és produkáltatták.

Folyton javult Izabella rangja és fizetése — igaz, hogy a direktor, a pártfogó is szerelmes lett belé. Egyre azt fontolgatta magában, hogyan tehetné a kedvesévé, valaminő zseniális módon, mert hűvös lány, okos és úri. Fölényes.

Izabella pedig szemrebbenés nélkül dolgozott és komolyan tárgyalta — holott magában mosolygott — mert tudta, hogy a férfi rövid időn belül feleségül kéri. Nem volt szerelmes belé. De valami fény vetődött az erős, elegáns alakra a nagyvárosok ragyogásából, Izellát pedig vonzotta ez és különben is türelmetlen volt. Úgy vélte, ha nem történik egyre valami, nem halad az idő.

Az apja szanatóriumi ápolásra került a fényes, bár csöndes esküvő után, ők pedig külföldre utaztak. Izabella máról-holnapra nagyvilági dáma lett, aki nemzetközi divatnagyságoktól leste el az öltözködés és mozgás titkait s aki maga is, veszedelmesen kezdett költekezni. Volt is miből. Mikor hazakerültek, még vadabb hossz lett — igaz viszont, hogy a fiúk nem írtak . . . Ezért az apja állapota a szanatóriumi kezelés nagyszerű volta ellenére is egyre rosszabbodott.

Izabella ura kutatni kezdte aztán a fiatal katonák nyomát. Sok időbe került és sok pénz emésztett fel, amíg megtudták — hogy Béla halott, Jancsi pedig . . . róla nem tudtak semmit.

Ott ült Izabella a fényűző szobában, a drága perzsával letakart heverőn és hulltak a könnyei. Most, mintha egyszerre tört volna ki belőle minden bánat, amit eddig nagy önuralmával elfojtott: amiatt, hogy idegen lény mellette az ura, hogy oda a ház, amelyben felnőttek, nincs már testvére sem s ebbe aztán az apja is belepusztul . . . Milyen rettenetesen egyedül marad majd.

Az urával tárgyalgatták, hogy szóljanak-e az apjának a gyászos hírről? De az öregúr egyre gyöngült s egyszer a leánya kutató szeme alatt őszintére törve bevallotta: hogy még a bizonyosságot is inkább elbírná, mint ezt a tépelődést, várakozást, bizonytalanságot, hétről-hétre, hónapról-hónapra.

Ekkor Izabella megmondta neki a «bizonyosat».

Mikor az öregúr bizonyosat tudott, valóban különös változás történt. Most kezdett el hinni. Kezdett bízni. Hányszor tévednek . . . Mily gyakran jelentenek valakit a háborúban halottnak, holott az illető él . . .

Ennek ellenére egy különösen hideg téli napon végleg eltávozott a tanakodásokkal teli földi világból.

Izellának pedig ezen a tavaszon kisgyermeké született. Mikor a gyerek — szerinte, önző csecsemő-sírásait beszüntette és nem adott már okot semmi aggodalomra, Izabella a régi komoly lényből vidám, szeszélyes, rövidhajú nő lett. A kicsit egy értelmes gyerekgondozóra bízta, maga pedig egyre többet költve, báros, jazzos, furcsa röpködésbe kezdett.

S ugyanakkor tudomásul vette, hogy most ép oly kevésé önmaga, vagy ép oly hamisan az, mint amikor túlságosan komoly, kicsit fontos-

kodó fiatal lány volt. Akkor valami belső remegés fagyasztott rá hazug, idegen külsőt — most pedig, mintha csupa külsőség volna, Isten tudja, hol a lelke, fél tőle, hova tette?

De nem ért rá. Nem akart ráérni. Emellett nyomasztó álmak voltak, rosszat várt, földrengést, árvizet, anyagi összeomlást, tüzet, új háborút s most már nem tudott volna olyan nyugalommal intézkedni, mint egykor odahaza. Ha a szülőföld, az otthoni ház eszébe jutott, irtózatosszomorúság gyötörte. Csupa halott volt ebben a házban és mind az övé. Ha nincs mellette a gyerek, talán öngyilkos lesz . . . Viszont még a gondolatától is félt annak, hogy egy másik kicsi is jöjjön, mert hátha mégse bírja, ki tudja, meddig bírja és akkor ezzel is, szegénykével, mi lesz?

S mindezt ugyanakkor érezte, amikor ragyogó külső életet élt, mulatott, szépségét ápolta és egy operaénekes udvarolt neki.

Ez megint különös dolog volt. Néha arra gondolt, hogy az ura meg fog halni . . . Erről megint nem tehetett, ez megint csak úgy «jött...» S az énekes szépen keres, ha arra kerül a sor, hogy elvegye, a gyerekek biztos jövője lesz. De volt más árnyalat is. Mikor a férfi énekelt, sokszor csodálatos boldogságot, valami felszabadulást, valami sóhajossz gyönyört érzett. Még sem lett szerelem belőle, mert — amíg élt — ki akart tartani az uránál, másrészt azt is belátta, hogy az énekes sem énekel mindig.

Akkoriban egy éjtszaka azt álmodta, hogy fiatal lány megint, otthon ül a kertben, Jancsi mellette van s a karját gyöngéden végigsimítja. Olyan testetlen gyönyör volt ez, mint mikor a kis fia simogatta meg néha. Csak egy édes gyermek érintésében lehet meg. Vagy . . . Nem akarta tovább gondolni. Szenvedett. De nem értette, mi köze ehhez az egészhez Jancsinak.

Ideges és rosszkedvű volt egész nap. S most egy levelet kapott Oroszországból, amelyben Jancsi arról értesítette, hogy él. És — közel tíz év után — megkérdezte, hogyan vannak otthon?

Izabella egyszerre megváltozott. Lázasan válaszolt neki, hogy szegény Béla halott — ne tudna róla? — az apja is elment, ő asszony és van egy kis fia.

Ha Jancsi lépett volna be a levél helyett, bizonyára a nyakába borul, annyira a hajdani gyerekkori ismerőst jelentette volna neki, minden egyéb nélkül. Vagyis: minden egyébbel, mintha Jancsi még élőn testesítette volna meg mindazt, ami ő benne multtá halmozódott.

S milyen halottan . . .

II.

Jancsi sohasem válaszolt erre a levélre.

Egy orosz folyó partján olvasta el, ahol élt, ahol lazacot és kaviárt plombáltak bádogokba s ahol vezetőállása volt.

Ahelyett, hogy válaszolt volna, bement a gyártulajdonoshoz és bejelentette, hogy elveszi a lányát. Tudta, hogy ezzel régi vágyát tölti

be az oroszoknak, aki nagyon respektálta őt. A «konzervgyár» bizonytalan bódéból nőtt komoly épületté és sok része volt benne a Jancsi élelmes-ségének, eszének és akarátának. Nem volt módja hozzá, hogy nagy emberré legyen, megpróbált hát hasznos ember lenni.

Tudta, hogy Natasa nem szereti, de ez nem érdekelte. Nem szerette ő se. Izabella bizonyára szereti az urát. Bár az is lehet, hogy nem szereti. Ebben az esetben megcsalja és akkor az egész még csúnyább . . .

Aztán megróttta magát, hogy ilyen lovagiatlanságot gondol. Milyen eldurvult ember lett. Kívül és belül. Szakállt és bajuszt visel . . . a lelkén is. Izabella bizonyára nem ismerné meg. Szerencsére nem is fognak találkozni az életben többé, így hát nem fontos . . .

Este balalajkán játszott — minden olyasmit megtanult, aminek nem volt semmi értelme —, amikor Natasa csöndesen mellé telepedett. Szőke és fehér volt ő is, mint Izabella és finom szemöldökű. Csak az ajka duzzadt kicsit szélesen és együgyűn — mégis csak Natasa volt.

— Janosh — mondta idegenszerű kiejtéssel, reszketve — apám azt állítja, hogy el akarsz venni . . .

— Igaz — hagyta abba a zenét Jancsi. Azaz : János.

Natasa megragadta a kezét.

— Ne kívánd . . . Nem szeretlek . . .

— Én se téged — nézett fel János.

— Akkor nem értem . . .

— Nagyon kevés ember veszi el ép azt, akit szeret . . .

— Hát te is szeretsz valakit? — csodálkozott reménykedően a lány.

Itt volt az a pont, ahol Jancsi önmagával szemben is mindig megakadt. Kit szeret? Sok borzalmat élt át, sok förtelmet látott. De a lét örök bája, ragyogása, amely aztán a lecsöndesült jajok és kitisztult harcmezők fölött szétáradt, mégis csak valami összhangot, valami értelmet teremtett. Jancsinak egészen rövid kifejezhető filozófiája az volt : hogy az életben mindenért fizetni kell. S meghalni valószínűen azért olyan kellemetlen, mert élni kellemes. Igaz, hogy az életben sok minden másképp történik, mint ahogyan az ember szeretné, de itt sincs baj. A világ változatos. A harctéren egy ideig magával hurcolta a könyveit, amelyekből tanulni akart. Aztán valahogyan elmaradtak tőle. Ehelyett az élettől kapott egy pár alapos leckét . . . ez is valami. Végül hasznát vette. Ha valaki nyolcvan évig él, jól felelt — akár írástudatlan paraszt, akár mindent értő tudós. Ennyi az egész.

— Én is úgy szeretem Szergejt — kezdett könnyezni Natasa. — Ha te is szeretsz valakit, akkor megérted.

— Itt legalább van egy biztos név — gondolta János. — Néhány orosz női név pattant fel az agyában neki is : arcélek, szemek, haj, láb, könny, kacaj . . . néhol majdnem úgy volt, hogy ez az . . . és nem volt az mégsem. Sőt : egy barna nőbe már szerelmes is lett egyszer János, néhány év előtt. De nagyon hamar jóbarátokká hültek. A nő később messzi vidékre utazott s ő soha többé nem gondolt arra, vajjon hol jár?

Hallatlanul komplikált ügy volt ez, fájó kielégületlenség és tépő vágyakozás, túlságosan összezilált semmi. János úgy segített magán, hogy nem igen úszott bele ebbe a hinárba. Dolgozott — néha udvarolt — és nem gondolkozott.

Csak mikor muszáj volt. És most muszáj volt. Kit szeret?

— Az a baj, Natasa. — mondta tréfás mosollyal a leánynak —, hogy én egy fantomot szeretek...

— Fantom, mi az?

— Szellemet, Natasa... Valaminek a szellemét.

— Valakinek a szellemét? — Natasa azt hitte, a magyar megbolondult. Hiszen, hogy is jutott ép most eszébe, hogy feleségül kérje, mikor idáig sosem emlegette? Aztán felriadt babonás szláv lelke és lehetőknek vélte, hogy a férfit megbabonázták. Rossz szellemek játszanak vele. Meg is mondta neki.

János is azt hitte. Hogyne... Már azzal a letört szoborkarral kezdődött... a hűvösséggel... Eszébe jutott, hogyan vigyázott a harctéren mindig a kezére. Ahogy más a fejét vagy a szemét félti, úgy féltette ő a kezét. S egyúttal úgy hordozta, mint valami talizmánt.

És a kezének köszönheti, hogy él, ha ugyan van köszönet benne. Egyszer — már fogoly korában — a Volga hídján szállították át őket katonadrők. Amikor a közepére értek, azzal szórakoztak, hogy behajigálták a vízbe a foglyokat. Ha valaki menekülni tudott a fürdőből, megmenekült, ha nem, ott pusztult. Társasjáték volt.

Jancsi is egészen váratlanul lefelé lendült, de sokkal ügyesebb volt, semhogy az utolsó szempillantásban villámgyors mozdulattal meg ne kapaszkodjon a hídfában. Ez még játékosabb kedvre ingerelte a muszkákat. Puskatussal kezdték verni a kezét.

Jancsi megszedült. Aztán elordította magát: «Ne bánts a keze-
met!» Miközben a lent integető, csúnya, de megpihentető halál arra biztatta, hogy engedje el a támasztékot — amikor a csont repedt már az ujjában — a halál fuvallata alatt megint érezte az egykori hűsmeleg márványkar tapadását. Ugyanekkor valami védő szeretetet a keze iránt s a dühödt kiáltással egyszerre, egyetlen irtózatossan akart artista lendülettel fölhuzakodva, kivetette magát a híd közepére. Mint valami riadt hal, amely rémületében szárazra cikázott.

— Ördög — mosolyogtak a muszkák, de elismerően és már jóakarattal. S nem bántották többé. De a kezére hosszú ideig nyomorék maradt.

Kicsit még most is látszott egy levált köröm nyoma, azt nézte most János, miközben beszélt.

— Az a baj — mondta szárazan —, hogy egyszer régen kellett volna valakit szeretnem és akkor nem szerettem. Nem bírom megérteni, hogy akkor mért is nem szerettem. De ez nem segít rajtam...

— Szereted te most is — sóhajtott Natasa, akinek annyiban volt fontos az egész, hogy ő maga megszabadulhasson. Ó, Szergej... a

Szergej szőke fejét szerette . . . nem volt pedig olyan szép szeme Szergejnek, mint Jánosnak és mégis őt szerette . . . Ha elszakítják tőle, vízbe ugrik . . .

— Most asszony és gyereke van — ásított János.

Natasa belátta, hogy akkor az ügy reménytelen és sírni kezdett.

— És, ha lány volna is, ha lány volna, már vén lány lenne . . . Még jobb, hogy asszony . . . És különben is mindegy. Már ideszoktam. Mit kezdenék otthon? Nem megyek haza. És téged veszek el. És hagyjuk abba.

Felállt s a homályos kert alatt járkálni kezdett. Aztán hirtelen befordult a házba.

Natasa pedig úgy ültében leborult a földre s azt karmolászta.

Bent a szobában pedig azt gondolta János, hogy legjobb lenne mégis hazamenni . . . Talán honvágý az egész. Jópajtások lennének Izabellával, elhelyezkedne otthon . . . minden elsablonosodna, minden rendbe jönne . . .

De hátha csak kínok elébe menne? Mindegy. Ennél a megmagyarázhatatlan, alaktalan, szétmállasztó, ellágyító gyötrelemnél az se lehet rosszabb. Kiegyezik egy élő fájdalomban, csak ezt lerázni, lerázni . . . Mert egyre rosszabb, ahelyett, hogy szűnne . . .

Közben a sötét szobából a kertbe nézett.

Natasa már kint állt a fa alatt és Szergej mellette. Szinte mosolyogni lehetett rajta, hogyan kerültek ily hirtelen össze? Pár perce, hogy bejött. A magas, vállas orosz a két karját fogta Natasának és úgy beszélt. Talán arra biztatta, hogy megszökjenek . . . Vagy őt akarta bosszúra ingerelni? Dehát . . . Ha ölelné, vagy a kezét fogná, talán kikiáltana, hogy takarodjon, menjen a pokolba. Csakhogy a karját fogta s ez most megint olyan buta módon meghatotta Jánost, hogy megfordult, világot gyujtott és írni kezdett. Megírta a gazdának, hogy eltávozik. Elmegy. Vissza a hazájába. Natasa pedig Szergejt szereti, adja neki.

Itt egy kicsit elgondolkozott.

— «Magánál hagyom a részemet, illetve Szergejre marad családalapításra. Erről lesz majd egy külön írás a fiúnál . . .»

Tudta, hogy Natasa enélkül talán verést kapna, Szergejt meg elkergetnék. De így majd szerethetik egymást. Úgyis azt állítják a regényekben, hogy a szerelem győzedelmeskedik. Hát hadd győzedelmeskedjék egyszer.

Aztán csomagolni kezdett. Csak annyi pénzt vitt magával, amennyiből hazakódoroghat. A többit Natasának hagyja. Úgy rémlett az egész, mintha valami bizonytalan csavargás felé indulna . . .

III.

Izabellának meghalt az ura.

Ezt ő valahogyan már régen érezte, azért volt valami iszonyatos az egészben. Tudniillik, már régebben észrevette, hogy gondjai vannak. Éjjel altatót szed, nappal erőszakoltan tevékeny és vidám, néha takarékosagra biztatja őt s amit sohasem tett eddig, kijelenti, hogy a háztartás túlságosan sok pénzt emészt fel. Viszont este, mulatóhelyeken döbbenetesen költekezik.

Izabella nem volt vak és az embereknek is volt szájuk. Tudta, hogy súlyos idők jönnek, új csatatér: a pénzé s hogy az ura anyagi válságba jutott. De még ennél is többet tudott. Azt: hogy, amikor az ura lemered ennek a sötét szakadéknak a mélyére, amely a jövőből könyörtelenül eléje tárul, nemcsak az aranyért reszket. Vagy, ha mégis, leginkább azért remeg, mert Izabella mintha hozzá lenne nőve ehhez az aranyhoz. Mért maradna mellette, ha szegény lesz... mikor annyian hódolnak neki... s ha ő bukik, Izabella még emelkedhet.

Ezért a legvadabb harcba kezdett, hogy annál rettenetesebb legyen az összeomlás. És Izabella látta mindezt és nem szólt. Pedig talán csak ennyit kellett volna: «Hagyja abba, Ervin. Csak annyit mentsen, hogy a legszükségesebbre elég legyen, hogy a mindennapira teljen... A kicsinek...»

Ki akadályozta meg, hogy ezt mondja? Micsoda? Talán az, hogy hazug, erőszakolt jószág lett volna, nem szívéből, csak az agyából eredő?

Aztán egy rossz napon rá kellett töretnie az urára az ajtót. És épen akkor vette észre, hogy a férfi magára zárta, amikor mégis indult, hogy a jószágos hazugságot elhazudja. Még ismételte magában, mielőtt a keze rátapadt volna a kilincsré: «Nézze, Ervin... nekem jó lesz így is... én ragaszkodom magához szegényen is...» Milyen hazugság... nehéz lesz... nem ragaszkodik hozzá még gazdagon sem.

De amikor végre a kilincsré tette a kezét, felsikoltott. Aztán feltörték az ajtót s a férfi, akinek pechje volt — annyi szerencsenap után — ott feküdt az asztalra borulva. Mellette revolver. Rögtön megállapították, hogy nem a fegyver ölte meg, hanem a szíve. Épen abban a pillanatban, amikor készült az erőszakos halálra. Izabella nem tudta, jobb-e így, vagy még rosszabb? Milyen rettenetes lehet, ha valaki annyira akar élni, hogy belehal?

Nagyon szerethette a halott őt... Milyen borzasztó is, ha az ember nagyon szeret valakit. Valakit.

És ő... milyen különös... Gonosz volna? Olyan következetesen, konokul részvételen és hideg, mint valami antik tragédia hősnője...

Mikor a férfit eltemették, hirtelen megint új lény lett. Nem is értette, hogy lehetett olyan valaha, amilyen eddig volt. Szegényen maradtak. Majdnem szegényen. Ám ha lánykorában sikerült elhelyezkednie, mennyivel könnyebben ment ez most, mikor ismeretségi köre

a pénzvilágban oly tágga bővült s ismét csinos, szabad nő lett, akinél reménykedni lehet . . .

De Izabellában még friss volt az önvád, a gyász és az a hősi lendület, amellyel nem akart az élettől mást, csak kenyeret, magának, a gyerekeknek . . . Később ez is elmúlt. Izabella — őszintén szólva — boldog volt. Miért is ne lett volna? A gyermek szépen nőtt, egészségesen. Piroska vezette a háztartást, ő dolgozott és főként : szabad volt.

Ez a szabadság talán azért tette olyan derüssé, mert tulajdonképpen nem élt vele. Magános férfi sohasem lépte át a háza küszöbét, viszont irodai óráin kívül majdnem mindig odahaza volt. Zenét hallgatott, olvasott, néha a kicsivel sétált.

Amellett szívesen öltözködött, ápolt volt, élénk és üde . . . Holott az évek bizony multak. A harmincon túl volt. Nem kereste a szerelmet, de nem is kerülte. Egyszer már majdnem lángra lobbant, ám valami jelentéktelen, külső véletlen kisiklatta az ügyet . . . a gavallért külföldre vezényelték s ő pár hónap mulva mosolyogva idézte : hogy is volt?

Hamar elfeledte. És később szinte örült rajta, hogy így történt. Milyen kellemetlen lett volna, ha megint egy férj vagy egy kedves mellett eszmél fel rá, hogy tévedett.

S hogy nem volt csók az életében, kicsit kacér lett. Könnyed lépteivel vágyat keltőn tudott kifordulni az utcasarkokon, bankajtón, üzletlépcsőkön, illatosan, csillogó szemmel, függetlenül, öntudatosan s emellett józan fölényében szinte izgatón és érthetetlenül.

Eközben ismét egy férfi futott az életébe. Nem afféle szép fiú, mint külföldre vitorlázott gavallérja volt. Az ellenkező típus. Egy karcsú — bár alacsony —, nagyon disztिंगvált, művelt, kellemesen tehetséges férfi, egy nagyon jónevű familia utolsó sarja, közel a negyvenhez, foglalkozásra nézve egy konzervatív lap belső munkatársa.

És már ott tartott, hogy egy délelőtt Izabella vendégül látta. Piroska izgatottan hozta a frissítőket s a kicsit abba a ruhájába öltöztették, amelyik legjobban illett neki.

A kis fiú nagyon tetszett Kertessy úrnak, Kertessy úr azonban nem tetszett a kicsi fiúnak. Barátságos gyerek volt. De ez a bácsi abszolút hidegen hagyta. Nem érdekelte. Nem tudott tőle semmit sem kérdezni. Untatta.

Kifutott a szobából.

Izabella pedig nem mehetett hozzá olyan férfihez, aki a gyerekeknek nem tetszett. Ha a szülők beleszólnak a gyermekük választásába, a gyerekek is beleszólhatnak a szülőkébe. Sőt. Hiszen ők a családban maradnak. Az asszony valami csöndes harmóniát várt ettől a férfitől, aki mindig nagyon vasalt, borotvált, lelkileg kicsit rezignált, egész Budapest társaséletét ismeri, nem kártyás, nem iszik és csak nikotinmentesen cigarettázik.

És mégse lett semmi a szimpátiából. A rokonszenv semmit sem ér, ha a gyerekek unatkozva fut ki a vendégszobából.

IV.

Izabella megírta egyszer Jancsinak a lakáscímét — hogy válaszolhasson a levélre — s most János, ahogy sok viszontagság és törődés után egy budapesti szállodában másfél napot keresztül aludt, taxiba vágta magát és rohant.

Minden keserű nyomás alól felszabadult. Haza kellett jönnie. Alig várta, hogy lássa Izabellát. De csak úgy sietett hozzá, mint rég nem látott kedves ismerőshöz, nővérhez, baráti lényhez — hála Istennek, hogy nem szereti, legalább nem lesz baj, hogy asszony, örülhetnek a viszontlátásnak és fesztelen diskurálás lesz majd az egész.

Becsöngetett. Aztán végighallgatta egy rideg emberke barátság-talan nyilatkozatát, hogy az uraságok már elköltöztek, azaz csak a nagyságos asszony, az úrnak öröklakása van a temetőben.

Ez annyira megzavarta Jánost, hogy kifelé fordult. Nem kérdezte meg, hogy hova költözött Izabella. Cél nélkül járkált az utcán, aztán betért egy kávéházba, ahol cigány játszott.

Este nem bírt elaludni és másnap elment a bejelentő hivatalba, hogy meghallja, hova költözött Izabella. Mikor megtudta, hogy hol lakik, nehezebb lett a szándéka. Hogy állítson be? Furcsa. És már megint úgy érezte, mintha ismét szeretné Izabellát... és ha az első találkozásnál valamit elhibáz, hamis hangot fog... rettenetes vége lesz.

Ment az utcákon, szakállasan, bajusszal, oroszingben, idegenül és érdeklődést keltőn — és eszébe jutott egy régi jelenet, amely még Izabelláéknál pergett le a hajdani aranykorban, falun:

Társaság volt náluk, lányok, fiúk... s ők egy erdei tisztáson fogócskát játszottak, beszaladva egészen a fáig. Afféle társasjáték volt, csókürüggyel, kacérkodással. A lányok kipirultan futkostak, csillogó szemmel. Csak Izabella állt hallgatagon és sápadtan egy tölgy alatt. Isten tudja, hogy min gondolkozott. Jancsi hozzálépett és kérte, hogy fusson.

— Nincs kedvem — felelte röviden Izabella. — Fusson más után.

— De én magát akarom megcsókolni — vágta rá Jancsi.

— Kérjen meg valaki, hogy helyettem fusson — nézett le a füvekre Izabella. — Ha elfogja, visszajöhet és megcsókolhat...

Meg akarta akkor sérteni Izabella? Vagy annyira mindegy volt neki? Jancsi megsértődött és otthagya. De aztán egész jókedvűen egy csinos kislány után szaladt.

Ha ma állna így szemközt vele Izabella, talán megfojtaná... Vagy — Uramisten, milyen bolondság...

És már ott is volt a lakása előtt. Ott állt a kis villa kapujában. A háztartási alkalmazott jött ki és azt mondta, hogy a nagyságos asszony nyaralni van. Tegnap utazott el.

Aztán megismerték egymást és Piroska felsikoltott:

— Ni, a Jancsi úrfi...!

Jancsi elnevette magát.

— Végre egy ismerős . . . mégis elhiszem, hogy itthon vagyok.

A sovány leányzóból asszonyos formájú gömbölyűség lett s Jancsi valahogyan rögtön arra gondolt, hogy talán Izabella is meghízott. De később meggyőződhetett az ellenkezőjéről.

Piroska ugyanis beengedte őt a lakásba. Nagyon megsajnálta, hogy olyan törődött, látszott, hogy egyenesen a háborúból jött, amint mondta. Sokat szenvedhetett szegény Jancsi úrfi, azzal a szakállal egész öreges lett. Még az ajtót is rázárta bent, hogy aludhasson egyet.

Jancsi pedig állt a szoba közepén és mosolygott. Szemközt a falon ott nézett el fölötte Izabella, de valahogy nem szüzi közömbösséggel, mint leánykorában, hanem pajkosan, mintha kikerülne egy tekintetet, amelyre nem akar rögtön válaszolni . . .

Egy modern piktor festette ezt a képet Izabelláról, a jólét napjaiban, amikor flottul élt és lelkében annyi sötét zavar volt. Ez meglátzott a képen is, de Jancsi nem értette, azt hitte, a piktor kente rá ezt a mosollyal kendőzött nyugtalanságot, Izabella nyugodt.

Aztán egy kisebb fényképen : már mint kenyeret kereső, gyermekét nevelő, szabad, magányos asszony . . . az arca nyilt, derűs, de már itt sem nyugodt, inkább kedvesen rezignált.

A gyerek is szép. Nem a férjre üt, Izabella.

Ott volt a halott férfi arcképe is. Őt is jó napjaiban festette a művész : nagyon elégedetten, győzedelmesen, bankárosan. Ha nem lett volna halott, talán megállapítja róla, hogy ellenszenves. De így még jobban lehetett sajnálni.

A képekről tudta meg azt is, hogy Izabella nem lehet teltebb, sőt inkább megfinomult.

Egy tarkapettyes labdát is a kezébe fogott és furcsállotta, hogy olyan meghatottságot érez, mintha ő lenne a férj és az apa.

Hála Istennek, hogy nem az . . . Most megőrülne a féltékenységtől, hogy hogyan élt *azóta* Izabella? . . . Hogyan élt, hogyan élt? — A párnába fúrta a fejét a pamlagon, ahol Piroska jóvoltából feküdt. Megint hinár volt körülötte : féltékeny egy nőre, akit nem is szeret . . . Addig gyötrődött, hogy elaludt.

Mielőtt eltávozott, megtudta, hogy Izabella egy hónapig lesz odá.

Kint az utcán szétnézett, hogy merre forduljon. És hát valamihez kezdeni is kellene, néhány hét múlva nem lesz egy fillére sem.

Mégse kezdett semmihez. Nem olyan könnyű ez itthon, manapság. Úgy élt, mint valami csavargó. S ha elgondolta, hogy esetleg más körülmények között már fiatal tudós lenne . . . lehetne . . . feltaláló, képviselő, miniszterjelölt . . . Ám mindez pusztá szó volt csak. Tudta, hogy félbemaradt ember és nem is lesz más soha. Szerencse, hogy nem találkozott Izabellával, szégyen lenne így kerülni elébe . . .

De Izabellának, mikor a fürdőből hazatért, — megint rejtélyt adott, mint régebben az Oroszországból írt levelével. Akkor is : jelent-

kezett — aztán semmi hír. Most meghallotta Piroskától, hogy itt van Pesten, a lakásában járt . . . napról-napra várta . . . és semmi . . . semmi.

Már ősz volt. Először fűtöttek a szobában. Izabella egy nyári hódítás fölényes mosolyú emlékével járkált, amelyre szívesen emlékezett s amelyről azt hitte, hogy folytatása lesz. Könnyelmű kis öröm volt ez azon, hogy még mindig tud tetszeni; a színész fess és divatos, akiért fiatal lányok rajonganak . . . Nem kell szégyenkeznie Jancsi előtt, hogy nem kapós. Akarják. S emellett folyton Jancsit érezte a szobában. Hiszen tudta, hogy a pamlagon aludt.

— Amint a háborúból megjött, szegény — hogy is mondta Piroška? De mi van hát vele? És hol keresse?

Épen egy képkiallítás megnyitására készülődött. Öltözött. A tükörről két szem nézett vissza rá, amely szép volt még, de már nem hideg és töretlen fényű, mint leánykorában. Kicsit fáradt szem volt, bár melegebb lett.

Autóbuszon ment, aztán egy sarkon leszállt. Gyalog vágott át a leveleiket hullató fák alatt egy néptelen téren. Nem hozott esernyőt, pedig ködös, apró eső szitált.

Sietve lépdelt azok között, akik szintén a kiállítási épület felé igyekeztek s mikor az egyik sötét fapad mellett elhaladt, visszaidézte magában, hogy a padon milyen különös férfit látott. Valahogyan rögtön Jancsi ötlött az eszébe, anélkül, hogy arra gondolt volna, hogy ő lehet . . . Bent, egy laposan elkent, furcsa, nyugtalanító, sávosan sugárzó kép előtt, amely napos szántóföldet ábrázolt, mégis elszorult a szíve. Jancsi . . . biztos, hogy ő az . . . szándékosan várt itt . . . tudja, hogy mennyire szereti a képeket . . .

De már ott volt mellette a színész, a föllépés hibátlan iskolázottságával, emellett disztिंगváltan és úrn is egyben. A nők élénken vizsgálták Izabellát, vajjon mi különös van rajta, hogy így meghódította a sztárt . . . ? És Izabella mosolyogva hallgatta a színész szavait, mindaddig, amíg eszébe nem jutott, hogy Jancsi kint ázik a padon.

— Mennem kell — szólt oly türelmetlenül, hogy a színész egészen elképpedt — és máris kifelé tartott. A színész utána.

Jancsi látta kint a padon, hogy egy elegáns férfi kíséretében lép ki Izabella. Aztán sebtiben kezét nyújt s miközben a férfi értetlenül bámul tovasiető könnyed alakja után — hirtelen ő feléje tart.

Hogy a gavallért faképnél hagyták, valami mély és meleg derűvel töltötte el. De amikor az asszony közelebb ért hozzá, gyorsan föllállt és elsietett. Túlságosan szép volt Izabella ezen a napon, véletlenül, vagy mindig ilyen? Jancsit mintha ólomláb húzta volna, de csak azért is ment. Önmagához beszélt: Mióta nem látta, mióta is nem látta? Nevetséges. Mindig látta. Folytonosan látta. Mindig így érezte . . .

Izabella fáradtan és leverten utána. Majdnem sírt, hogy csalódott. S szinte gyűlölte ezt az idegent, aki becsapta. Artur is meg lesz sértődve, amiért olyan bolond mód elszaladt — majd délután telefonon kimagya-

rázza — a képeket sem nézte végig nyugodtan és a vélt Jancsi valami idegen. Munkakerülő. Valami csavargó. Hogy is nézhette Jancsinak?

Jancsi, ahogy a messzeségből visszafordult, látta, amint elborult arccal egy taxiba száll. Aztán eltűnt előle.

Otthon Izabellát felderítette a gyerek. Jancsi pedig evett valamit egy étteremben s később megint kint bolyongott a ködlő esőben, végül, önmagának is értetlenül, egy autóba ugrott.

Csöngetett — és már megint sikolthatott Piroska.

Újra ott volt a barátságos, langyos szobában, ahol már járt egyszer. Izabella olvasott, a kicsi aludt. Vasárnap délután volt, három óra mulhatott, kint erősebben esett.

— Hát mégis maga volt! . . . Jancsi . . . ó, Jancsi . . .

Izabella sírt. Mindig tudta, hogy ha Jancsit megpillantja még az életben, menthetetlenül sírni fog. Hogy vannak könnyei, amelyek rá várnak, amelyek belül nyugtalanítják, mindaddig, amíg előtte, mellette, neki el nem sírja . . . Mintha egy óra kezdett volna eljágni, édes zendüléssel, amely valamikor hirtelen megállt. Régen, réges-régen, olyan időben, amelyet már nem lehet visszavarázsolni. De épen azért — mert állt ez az óra — mintha egy rövid szempillantásban közel hozná mindazt, ami távol van és élővé tenné mindazt, ami halott . . . Embereket, eseményeket, könnyelműséget, bűnt, jóságot, mosolyt, könnyeket . . . Mintha önmagában sem lett volna meg oly pontosan életének elmúlt tíz éve, mint itt Jancsiban . . .

Mindent elmondott neki. Még azt is, hogy bűnös volt az urával szemben, mert ha ő elég erős mellette, talán nem pusztul bele az anyagi összeomlásba . . . És mindent kikérdezett Jancsiról és örült, hogy Natasa a Szergejé lehetett, Jancsi is megbánta volna, higgye el, a házasság nehéz ügy . . . ő is, másodszor már alig mer . . . mindig addig fontolgot, hogy a végén örök özvegy marad . . .

Közben a kicsi is felébredt. A kis gavallér. Nagyon elrémült a furcsa idegentől, csöndben állt, de aztán visszaszaladt a szobájába és egy farsangi álarccal jött elő. Rózsaszínű férfimaszk volt, fekete kecskeszakállal.

— Nekem is van szakállam — mondta. Aztán lekapta a fejről a maszkát és Jancsihoz lépett.

— De az enyém oda van nőve — ugratta Jancsi.

A kicsi elhitte. És ez rettentően imponált neki. Hogy fölülkerekedjen, mégis megjegyezte :

— Csakhogy nem szép. Nem szép a szakállad. Minek van?

Izabella is ezt gondolta ugyanebben a pillanatban. Most elmosolyodott.

— Jancsi — simogatta meg a férfit a szemével — nagyon öregít engem a maga szakálla. Eltelt felettünk az idő. És én egy pár évvel még idősebb is vagyok . . .

Jancsi ránézett.

— Nagyon is jól néz ki.

Közben a telefon szólalt meg. Izabella elfelejtkezett róla, hogy fölhívja a színészt.

— Tényleg olyan bolondul — beszélt vidáman Izabella. — De egy gyerekkori pajtásomat pillantottam meg, tízévi távollét után. Most jött a harctérről . . . azaz . . . Oroszországból. Ma őt látom vendégül . . . ma, bocsásson meg, sehova sem mehetek . . . majd talán holnap . . . igen . . .

Jancsi elkomolyodva ült. Hallgatagon. Izabella észrevette és anélkül, hogy ellenőrizte volna: miért, örült neki. Sejtette, hogy a színész is féltékeny most. Ez is vidámmá tette. Mintha egyszerre tízszeres erővel kezdett volna élni. Artur kétségkívül hódítóbb. De mintha csak örült volna, hogy érdekelve van egy kezdődő szerelemben, mert így nem volt annyira kiszolgáltatva Jancsinak. És közben Piroska uzsonnához szólította őket.

Délről maradt almáslepény volt és dinnye, igaz, hogy csak befőtt közt. Mégis volt ebben a véletlenül valami kedvesség — tíz év után, az első találkozáskor ugyanaz a menü . . .

Aztán — késő alkonyatkor — Jancsi eltávozott.

Megint nagyon elhagyatottnak érezte magát az utcákon. De a keret — a város — már rokonibb lett. S mintha maga után cipelte volna az Izabella kedves szobáját, mint csiga a házát. S megállapította, hogy eddig nem volt szerelmes Izabellába. De most, ezen az első viszontlátáson beleszeretett. Szereti . . . iszonyatosan, szinte természetellenesen. Oly erővel, ahogy csak egy kúszált lélek, egy hánytvetett ember tapadhat oda valamihez, ami a lét szép és véresen ingatag, igazságtalan, kiszámíthatatlan keringésében ígér egy biztos pontot. Fix pontot, amely ugyan szintén inog, mint minden a létezésben s nem az életet teszi bizonyossá, csak a bizonytalanságával szemben tesz közömbössé . . .

Rossz kedve lehetett volna. Az is volt. A színészre kellett gondolnia, az Izabella ápolt szépségére, könnyed és vonzó mozdulataira és meleg, harmóniát árasztó, édes lényére . . . Szinte fiatalabb, mint leánykorában volt . . . biztosabb, tudóbb, kiegyensúlyozottabb . . . ő mellette a félbenmaradt életével, amelynek ifjúsága sem volt, szinte öregebb . . .

Egészen bizonyos, hogy Izabella sohasem fogja őt szeretni. Talán hozzámegy a színészhez. De neki már ez is egész mindegy. Ő szereti . . . olyan jó, hogy most már biztos benne, hogy szereti. S ezen most már nem változtat semmi.

Másnap belépett egy orosz zenekarba, amely egyik budapesti kávéházban balalajkát játszott. Nem volt már pénze és élni kellett.

V.

Harmadnap Piroska lent járt a boltban s így Izabella sietett ajtót nyitni a csöngetésre.

— Jancsi — nézett fel rá meglepődve és örömmel, amint megpillantotta — most megint a régi...

János leborotvált arccal jött, nem volt se bajusza, se szakálla. S különben is derűsnek látszott.

— Mit szól majd a fiam? — nevetett Izabella s előre sietett.

Kisfia a szoba közepén állt. Egy ideig nem szólt. Köszönni sem akart. Aztán hirtelen Jancsihoz hajolt:

— Hová tetted a szakállad?...

Jancsi mosolygott.

— Elvitte a manó...

Milyen az a manó?

— Nem láttam... Nagyon szaladt vele.

— Én tudom — komolykodott a kicsi. — Majd mutatok egyet — és már futott is a képekönnyve után.

Ők pedig zavart várakozásban ültek, de alapjában boldogan. Holott az elveszett otthonról beszélgettek, az agyonlőtt komondorról, az apa haláláról, a Béla fiatal pusztulásáról... És Jancsi elbeszélte, hogyan védelmezte őt mindig a keze, amelyet azért nevezett el talizmánnak, mert bűcsúzaskor az Izabella karját fogta át vele...

Izabella a földre nézett.

— Valamikor szeretett — gondolta. — Jancsi valamikor szeretett engem. — Ugyanekkor eszébe jutott az álma, amelyben ő is idézte magának egyszer ezt az érintés-émléket. És amint ott mosolygott előtte a Jancsi kedves vonalú szája, különös, fanyar és mégis szinte fiús elhúzottságban a szép fogsor fölött, hirtelen mélységes lehangoltság, megmagyarázhatatlan bánat fogta el... Szereti... nem furcsa?... milyen hirtelen jött... ő meg most szereti... Minden hazugság volt, tévedés, álmom: a leánykori ábrándozás, az asszony volta, szelíd flörtjei, Artur... gyökértelen idő-kitöltés, akció-akarás, önámítás, csak egy igazság van, csak egy bizonyosság van: ez a forró hullám, amely oly mélyről tör fel benne, hogy örökké benne is kellett rejtőznie... Nincs, nincs más rajta kívül... csak egy: a kicsi...

Képekönnyvvel jött be a fia.

Jancsi a könyv fölé hajolt, a kicsi magyarázott — jóban voltak.

Dehát mit ér ez is? Egyszerre öregnek érezte magát. mikor Jancsi olyan fiatal. Minden gyötrelem most húzta a vállát, amit valaha is átélt — a vidám napoknak pedig, amelyek szintén voltak, már semmivé fakult a ragyogásuk... Komoly lett mindtől, magát elrejtő, fölényes.

Jancsi, mikor felnézett rá a gyermekvállon át, nem értette. Már hitt az élet minden szépségében, vakon bízott, mert látta boldogra színesedő arcát, amikor őt az ajtónyíláson át beengedte. De, úgy látszik,

rosszul magyarázta. Pajtás lehet csak . . . a régi baráti arcnak örült meg Izabella . . . és minden egyéb bolondság. S talán azért szomorodott el, mert eszébe jutott, hogy miatta zördült össze a színésszel? . . . Ugyan minek jött ide, mit is akar?

Ő is feszes lett, bár a kicsire gyakran lemosolygott.

Rövid ideig maradt és már el is ment. Úgy fájt különben sem tökéletes szíve, hogy mellére szorított kézzel lépdelt a csendes utcán.

Izabella pedig dermedtre fásult arccal járt szobáról-szobára. S mert véletlenül ilyen arccal pillantott a tükörbe, megdöbönt attól, hogy egyszerre milyen csúnya, milyen öreg lett. Ettől úgy megijedt, hogy sétára indult s nyugalmat erőszakolva rőtta a ködös utcákat . . . végül pedig felüdvülve és kiszínesedve tért haza. Jót aludt s másnap, mikor Jancsi beállított, már vidám mosollyal fogadta.

Jancsi is jó hangulatban volt. Egymás mellett ültek és tréfálgoztak. Gyerekes elmerültséggel a pillanat boldog voltában Jancsi is csillogó szemmel példálózott, kicsit bolygatni akarta az ismeretlen fátylakat az Izabella vágyott szíve körül.

De az asszony tegnap annyit szenvedett, hogy ma biztosra edződött tőle.

— Szerelem? Huszonötön túl, már legfeljebb szenvedély lehet. De könnyes vággyal szeretni, úgy ahogyan az ember leánykorában tud . . . egészen fiatal korában . . . ha bírnek . . . elpirulni egy pusztá név hallatára . . . hova lett már? . . . Ha az ember gyakran találkozik egy csodával, már nem hisz benne . . .

Igy beszélt. Ugyanekkor az ajka, a szeme, a keze, amint idegesen játszott, mind ellentmondott ennek a fensőbbségnek. Azt akarta állítani, hogy az ő számára már nincsen szerelem. És azt árulta el, hogy még nem találkozott vele életében.

— Abszolút szerelem, tökéletes vágyódás csak addig van, amíg az ember nem tudja, hogy a szerelem valóban az egyetlen földi illúzió, de az élet viszont csupa tény . . .

Jancsi ezzel jött ide: Ma megfogom a karját, ha belepusztulok is, ha összedül a világ . . . ma már nem várhatom meg, hogy ő nyujtsa az ajkát, ma már csak fordítva lehet . . .

És most némán ült. Milyen józan ez a drága — mert azért drága, akármilyen: mindig ő maga . . . milyen okos és igaza van. Tiszta örület, amit ő akar . . . Ha legalább várni tudna és bízni benne . . ., de harmadszor találkozhatnak és már meg akarja ragadni a karját . . .

De mikor olyan rettenetesen fájdalmas kényszer ez a kezében . . . Most kicsit elcsitította. Fiúsan szégyelte a bolondságát, a vad vágyakozását, amelyben pedig alig volt durvaság. Inkább irtózatosan élő, intenzív, de finom vágy volt, mint brutális kívánás. Túlságosan is szerette.

Szomorú lett. Elment.

És nem jött egy hétig.

Izabella mit sem tudott róla. Hogy várta mindennap és hogy rezzent össze minden csengőszóra! Várta és akarta, hogy ott legyen mellette. A Jancsi szerelmét akarta, gondolkodás, tanakodás, fontolgatás nélkül.

Soha életében nem érezte azt a mélységes boldogságot, amely egy szerelmezt eltölthet arra a gondolatra, hogy nő és csinos. Csábítani, elcsábítani — maga is mosolygott ezen a furcsa szón. Mindig akkor használják, amikor nincs értelme. Meghódítani, fogni, zsákmánnyá, rabszolgává tenni... Amíg kacérság, flört, milyen könnyű játék... De amikor vérre megy... az egész élet van rá föltéve... milyen idegtépő, milyen lélekzetvesztő ősi vadászat, kín és reszketés a mosoly mögött... Ó, szegény Éva a paradicsomban!

Sírni szeretett volna és lenyelte a könnyet, mert a mosoly jobb fegyver. A pamlagon szeretett volna feküdni mozdulatlanul s ehelyett új ruhát próbált és cipőket vett. A hivatalban alig tudott dolgozni s most irigyelte a régi nőket, akik, ha szerelmesek voltak, legalább háborítatlanul epedhettek.

A hét utolsó napjaiban aztán, nem váratlanul — hisz egyebet se várt —, de annál váratlanabb helyen, a bank folyosóján láthatta meg Jancsit. Olyan iszonyatosan vágyott már erre; hogy a szeme beigya az arcát... s most éppen ezért zavart lett, mintha a szomjúsága rá lenne írva a szemére. Úgy lépkedett, mint valami éretlen bakfis: a földre nézett.

Jancsi feléje jött. Talán a semleges terület segített neki, de most ő volt a nyugodtabb. Mosolyogva beszélt el, hogy pénzt hajszol, valami ügyes ötlet érdekében s esetleg lesz is belőle valami...

— Dehát mért nem szólt nekem? Hisz én itthon vagyok — vidult fel Izabella, mert mintha kedvező lélekzetvételhez jutott volna az ismerős keretben. — Ha pénzt akar, mégis csak inkább keríthetek én...

De Jancsi azt állította, hogy egy gazdag rokona befolyásos alak itt, az biztatta, annak a révén...

Együtt ültek autóba és Izabella ebédre hívta meg. János a meghívást elfogadta.

Közösen ebédeltek, a kicsivel és a kisasszonnyal és Jancsi elmondta, hogy egy lazac- és kaviárszállító társaságot szeretne összehozni, ő Oroszországban ismerkedett meg ezzel a holmival, van összeköttetése kint, de, persze, valahogyan nagyban kellene... Nemcsak ide, külföldre is, még inkább oda...

Izabella buzgó helyesléssel lelkesedett, tulajdonképpen olyan zilált és boldog volt, hogy alig figyelt oda és keveset értett belőle. Ebéd után a kisasszony elvitte a kicsit. Talán lefektette.

Jancsi az Izabella szobájában folytatta a déli témát — a szobában csend volt és lágú, szomorú világítása az enyhe decembernek.

Izabella összevont szemöldökkel gondolkozott. Egy cigarettát tartott az ujjai közt, amelyre már többször rá akart gyujtani, de valami

újabb ötlet, szó, mosoly miatt mindig abbahagyta. Jancsi már harmadszor dobta el azt a tüzet, amelyet odanyújtott neki. Ő már el is szívta azt a cigarettát, amelyet pedig egyidőben emeltek volt ki... s amelyet most Izabella leejtett...

— Hagyja — mosolygott bágyadtan Jancsira, amikor az a kis aranyvégű fehérudacska után hajlott. — Hagyja, Jancsikám.

És hirtelen eszébe jutott, hogy «csábítania» kell... Hányszor elhatározta a héten, hogy ha Jancsi belép a házba, ha még egyszer a közelébe kerül, nő lesz mellette, őszintén, gondolkodás nélkül... azaz: ravaszul és tudatosan... rabulejtőn... Isten tudja, mit akart...

Olyan akadozva dolgozott a szíve, a vére, mintha apró szemekre gurulva pattogott volna szerte az ereiben, mint valami eltört hőmérő higanyrúdja... Valami fullasztó levegőtleniséget érzett a mellében, a szobában, a torkában... az egész életében... és szájalmat önmaga iránt, hogy ilyen erőtlen, ilyen átlátszóan szerelmes, ilyen áldozat, ilyen rabszolga.

És még fordítva akarta! Csábítani, ilyen összetörten, ilyen boldoggá zúzottan!...

Örült, hogy él. Hogy a másik ott ül néhány lépésnyire, egy karosszékben. Ha fölpillant, láthatja majd... a szemébe merülhet a szeme...

Föltekintett. De Jancsi is a földre nézett, úgy, mint az imént ő. És ekkor Izabella majdnem fölsikoltott. A János arcán, homlokán, a szája hajlásában, ugyanaz az éles gyötröttség volt, ugyanaz a szégyenlő megadás, ugyanaz a boldog rémület, amely az ő lelkében, az ő homloka mögött, az ő tüdejében.

Könnyes lett a szeme, aztán nagyon halkán odaszólt:

— Jancsi...

János föltekintett. Úgy, mint ő az imént. Mindig bársonyos, fiús pillantású, meleg barna szeme őszinte volt, odaadó és mélységesen szerelmes. Izabella jól láthatta, hogy az élet minden ténye halott most a Jancsi számára s nincsen benne más, csak az egyetlen illuzió.

Holott egy perccel előbb még valami üzletről beszélgettek. És az ő szeméből visszavillan rá a létezés legkomolyabb játékának tüzes sugara... a csoda lélezkedik köztük, az első, melyet megért, a vonzalom csodája, amelyet rögtön meg kellett volna ismernie, hiszen négy-öt férfi tetszett már neki életében...

Igy gúnyolta magát.

S akkor eszmélt rá, hogy az is kellett, minden, ami volt, ami ezt megelőzte. Hogy ez így csak most történhetett, régebben talán nem lett volna elég erős hozzá, talán föl sem ismeri. Mindazt át kellett élnie, amit átélt eddig, hogy ez most épen ilyen legyen... Ez a szerelem. Ilyen rettentő. Ilyen tökéletes.

És Jancsi is lágyan révedt arra, hogy Izabellát jobban szereti, amért valamikor nem szerette, amért ágyúbömbölést hallott, gyötrelmeken vágódott át, a kezét szétverték, amért a barna asszonyt ölelte,

Natasát otthagya Szergejnek... azért Izabella asszony volt már, gyereke van, a színész udvarolt neki és kenyeret keres...

Ki építette ezt? Ó, iszonyatos, csodálatos, bölcs építőmester... Odalépett hozzá és megállt előtte.

Izabella felemelte a fejét és szembenézett vele.

János a karjához kapott, magához húzta és ráhajtotta a fejét a vastag, sima, japánvirágokkal hímzett fekete selyemre.

A körmeit a tenyerébe vágta.

— Jancsi — beszélt halkán Izabella, mert érezte a másiknak a boldogságát önmagában belül épügy, mint a szenvedését. — Könnyezve mondta újra és újra a nevét. A kezét kereste és szétnyitotta az ujjait s megcsókolta a tenyerét, melyekbe az éles köröm mélyedt. És meg-simogatta az ujját, ott, ahol hibás volt az egyik drága körme.

És János arra gondolt, hogy mindenért fizetni kell. Néha tíz esztendővel kell fizetni azért, hogy az ember a tizenegyediket megértse. Ez a szerelem — ez az illuzió, ahogy a kedves hívja —, így lett tökéletes, tiszta, átlátszó — minden hinárral mögötte, értelmetlenséggel, alaktalan vággyal, háborús borzalommal, az akadályokkal... Csak most volt itt az ideje, hogy megvalósulhasson. Csak most.

De nem bírt gondolkozni sem. Húzta valami, megint valami hinárszerű. Nem bánta már ezt sem. Két csöndesen remegő kar tapadt a nyakára s mintha együtt süllyedtek volna, mintha homályos víz alatt együtt úsznának...

Aztán egyszerre szétszakadt a hinár — a rezgő víztükör — elmerült a ködös zavar és minden világos lett.

Minden szikrázóan világos lett.

Gellért Mária.

ÚTI POR.

Újak jönnek, mindig újak
És mennek a régiak.
Aki jó volt, szent és drága,
Az innen mind elsiel.
Búcsút int lecsukló kézzel,
Gyűrt kalappal elköszön,
Letérve a széles útról
Besurran egy kis közön.

Újak jönnek, egyre Újak,
Kíméletlenül, vadul.
Finom lábnyom halvány rajza
Eltűnik nyomtalanul.
Zörgő szekér száguld rajta,
Szöges csizma rátípor,
A még nemrég boldog emlék
Felszáll, mint az úti por.

Falu Tamás.